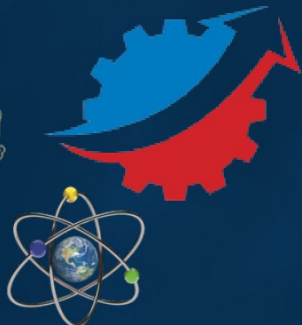

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

*ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal*

2026-YIL
IYUN/6-SON, III-QISM

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google
Scholar

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISHNING INSTITUTSIONAL TO'SIQLARI VA IQTISODIY OQIBATLARI	10
I. R. Berdikulova	
KIMYO SANOATINING IQTISODIYOTDA TUTGAN O'RNI VA TARMOQ KORXONALARIDA BOSHQARUV HISOBI	14
Onorboev Sh.M.	
A WEEKLY LOGISTICS-CONTROLLING SYSTEM FOR EXPORT SUPPLY CHAINS: CORRIDOR-LEVEL EVIDENCE FROM A TEXTILE EXPORTER.....	26
Mukhammadiyahaminova Shakhzoda Sherzodovna	
FOTOVOLTAIK-TROMBE DEVORI ASOSIDA HAVONI ISITISH, TOZALASH VA ELEKTR ENERGIYASI ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI INTEGRATSIYALASHNING ILMIY-METODIK TAHLILI.....	36
Rahimova Volida Karim qizi	
XAVFSIZ HAYOT TARZINI SHAKLLANTIRISHDA TA'LIM VA TARBIYANING O'RNI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY MODEL.....	42
Nigmatjonov Sardor Abdumannovich	
РАЗВИТИЕ МЕТОДОЛОГИИ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ СТРАТЕГИЙ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ ПОДХОД.....	49
Дониёрова Зухрабону Алишер кизи	
KAMBAG'AL OILALARNI TADBIRKORLIKKA JALB QILISHDA DAVLAT TOMONIDAN MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH VA BOSHQARISH (MENEJMENT) TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI...53	
Bazarbaeva Asiya Shalkarbaevna	
MOLIVAVIY INKLYUZIVLIK KONSEPSIYASI: BANK XIZMATLARINING KAMBAG'ALLIK DARAJASIGA TA'SIRINING NAZARIY ASOSLARI VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI.....	58
Niyozov Zuxur, Abdujalilov Shexroz, Zubaydulloyeva Damira	
KORXONALARNI QAYTA TASHKIL ETISH JARAYONIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBI VA BAHOLASHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	61
Davletov Ikrom Raximberganovich	
ИОРДАНИЯ КАК ТУРИСТИЧЕСКИЙ ЦЕНТР БЛИЖНЕГО ВОСТОКА.....	67
Салихова Алина Муратовна	
QUYOSH ENERGIYASINI KONVERSIYALOVCHI OPTOELEKTRON GELIOTRANSFORMATORLARNING FIZIK-TEXNIK ASOSLARI	73
Axunov Qambarali, Xomidov Abdullajon, Mashrapova Irodaxon	
XXI ASRDA O'ZBEKISTONDA ELEKTR ENERGIYASINI TEJASHDAGI YANGI TEXNOLOGIYALAR.....	78
Xamrakulova Xilola, Yusupova Sevaraxon	
HUDUDIY IXTISOSLASHUVNING SHAKLLANISH OMILLARI VA MINTAQAVIY RIVOJLANISHDAGI AHAMIYATI	83
Sodiqova Nigora	
BANKLAR TRANSFORMATSIYASI JARAYONIDA AKTIVLAR SAMARADORLIGI TAHLILI.....	89
Muminov Bekzod Polvonovich	
ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК КЛЮЧЕВОЙ ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА	95
Садыков Авазбек Мадаминович, Цхай Лана Александровна	
MILLIY KADRLAR ZAXIRASINI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJ TAJRIBASI.....	103
G'aniyev Elyor Sobirjonovich	
DIGITALIZATION OF INSOLVENCY PROCESSES: THE ROLE OF A UNIFIED ELECTRONIC PLATFORM IN ENSURING TRANSPARENCY AND ECONOMIC EFFICIENCY	110
Damirjon Nurmatovich Soliyev	

О ПРОЦЕССАХ ЦИФРОВИЗАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	116
Джумаев Аскар Хайдарович	
SOLIQ MA'MURCHILIGI METODOLOGIYASINING HUQUQIY, TASHKILY VA RAQAMLI BAZASINI SHAKLLANTIRISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR.....	121
Shamsiev O'ktam Sayfitdinovich	
KO'P XONADONLI UYLARDA KOMMUNAL XIZMATLAR KO'RSATISH SOHASINING INSTITUTSIONAL ASOSLARI VA HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	127
Muminov Obidjon Odilovich	
MINTAQA VA UNING HUDUDLARIDA MEHNAT OMILI HISOBIGA SANOAT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'LLARI.....	135
Urazaliyev Bekzod Sultanbayevich	
КЛАССИФИКАЦИЯ ИНСТРУМЕНТОВ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ С УЧЕТОМ ОПТИМИЗАЦИИ БИЗНЕС ПРОЦЕССОВ.....	141
Джуманов А.А.	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLARNI FAKTOR TAHLIL VA KO'P OMILLI REGRESSIYA ASOSIDA BAHOLASH.....	152
V.I. Isroilov, V.B. Ibragimov	
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В РАЗВИТИИ БАНКОВСКИХ УСЛУГ.....	158
Мамутова Айгуль Калмурзаевна	
QUYOSH NOVUZLARIDA SODIR BO'LUVCHI ISSIQLIK JARAYONLARINING BIR O'LCHAMLI MATEMATIK MODEL.....	165
M.M. Maxmudova, J.J. Kamolov	
ФАКТОРЫ, СДЕРЖИВАЮЩИЕ РАЗВИТИЕ БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	172
Алиев Али Комил угли, Каримова А.	
ISTE'MOL KREDITLARINING ANAMIYATI VA O'ZIGA XOS JIHATLARI.....	176
S. Qayumov, M. Qurbonov, A. S. Abduraxmanov	
AVTOTRANSPORT XIZMATLARI SAMARADORLIK DARAJASINI OMILLI TAHLILI.....	179
Raximov Azamat Hamroqulovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA FIRMALARNING TASHQI BOZORLARGA INTEGRATSIYALASHUV JARAYONLARI: XORIY TAJRIBASI.....	183
Ozodova Farida Zarif qizi	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ЗОЛОВОАЛЮТНЫМИ РЕЗЕРВАМИ И ВНЕШНИМ ДОЛГОМ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УЧАСТНИКОВ ФИНАНСОВОГО РЫНКА В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ.....	187
Зайналов Жахонгир Расулович, Алиева Сусанна Сейрановна	
GENERATIV AI ASOSIDAGI ALGORITMIK NARX BELGILASH MEKANIZMLARI: RAQOBAT IQTISODIYOTIDA MONOPOLLASHUV XAVFI, VANO BO'YICHA SOZLASHUV MUAMMOLARI VA ANTIMONOPOL TARTIBGA SOLISH.....	192
Kendjayeva Dildora Xudayberganovna, Abdumannopova Shirin Olamgir qizi	
РАЗВИТИЕ ЗЕЛЁНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА.....	200
Тураева А. И.	
THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN KNOWLEDGE DELIVERY MODELS.....	204
Daminova Barno Esanovna, Pardayeva Sevinch Sherzod qizi, Inoqov Jasur Komil o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ФИНАНСОВОГО АНАЛИЗА ДЛЯ МАЛОГО БИЗНЕСА И СТАРТАПОВ.....	208
Ибрагимов Гайратжон Артикович	
RAQAMLI IQTISODIYOT VA SUN'IY INTELLEKT SHAROITIDA IJTIMOY-IQTISODIY ADOLAT QOIDALARI.....	216
Alimov Nasimjon Hoshimovich	

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК КЛЮЧЕВОЙ ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА.....	221
Садыков Авазбек Мадаминович, Цхай Лана Александровна	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA SUN'YI INTELLEKTDAN FOYDALANISH USULLARI.....	228
Daminova Barno Esanovna, Abduraimova Aziza Erkin qizi, G'ofurova Anora Zafar qizi	
XALQARO MOLIVAVIY HISOBOT STANDARTLARI (IFRS)GA O'TISH JARAYONIDA ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI HISOBINING MUAMMOLARI.....	233
Ismailov Naufal Nadirovich	
RAQAMLI BANK XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA SUN'YI INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.....	241
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HIGHER EDUCATION: A GLOBAL REVIEW OF AI-POWERED TEACHING AND LEARNING.....	245
Begzod Nishanov	
O'ZBEKISTONDA ISLOMIY SUG'URTA (TAKAFUL) TIZIMINI JORIY ETISH IMKONIYATLARI: NAZARIY-QIYOSIY TAHLIL.....	251
Abdullayev Azamat Akbar o'g'li	
RAQAMLI MARKETING VA MILLIY BRENDLASH ORQALI TURIZM EKSPORTINI OSHIRISH: YAQIN SHARQ TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON UCHUN YO'L XARITASI.....	259
Bekmurodova F.A., Tolibova Aziza	
MEVA-SABZAVOTCHILIK QUYI MAJMUASIDA LOGISTIKANI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	263
Murodov Sherzodbek Murod o'g'li	
EMPLOYEE WELL-BEING IN POST-REFORM UZBEKISTAN: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW AND RESEARCH AGENDA.....	268
Farida Nishanova	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI EKSPORTINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI.....	274
Xakimov Zafar Ibragimovich	
АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ И ДИНАМИКИ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПОТОКОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН (2010–2024 ГОДЫ).....	278
Бекимбетова Мария Махсетуллаевна	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I ZANJIRIGA INTEGRATSIYALASHNING FISKAL VA IQTISODIY SAMARADORLIGI: IXTIYORIY O'TISH MEKANIZMINING MIQDORIY VAHOLANISHI.....	282
Urazmatov Jonibek Musurmanovich	
RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA OLIY TA'LIM XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	287
Xasanova Yulduz Kayumovna	
ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ РАБОТНИКОВ СФЕРЫ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ.....	291
Рустамова Феруза Камоловна, Исхакова Сарвар Аюбовна	
ISSIQXONA TIPLI QUYOSH QURITGICHINING ENERGETIK, EKOLOGIK VA IQTISODIY TAHLILI.....	296
B.A. Hikmatov	
ASSESSMENT CRITERIA FOR THE EFFECTIVENESS OF DISTANCE EDUCATION IN THE EDUCATIONAL SYSTEMS OF DEVELOPED COUNTRIES.....	301
Umurzakova Gulyor Eshnazar qizi	
KO'P FUNKSIYALI PV-TROMBE DEVORIDA KONSTRUKTIV YECHIMLAR, HAVO FILTRATSIYASI VA STERILIZATSIYA JARAYONLARINING SAMARADORLIKKA TA'SIRI.....	307
Rahimova Volda Karim qizi	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI, MAVJUD MUAMMOLARI VA ULARNI BARATARAF ETISH YO'LLARI.....	312
Jiyanov Laziz Najimovich	

KNOWLEDGE ASSESSMENT AND RESULTS VISUALIZATION BASED ON TEXT MINING IN E-LEARNING PLATFORMS	317
Laziz Sayimovich Safarov	
THE ROLE OF DIGITAL EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMMUNICATION CULTURE OF FUTURE TEACHERS.....	321
Dilnoza Jorayevna Kuvatova	
TURIZM SOHASIDA KADRLAR TAYYORLASHNING ZAMONAVIY KOMPETENSIYALARI VA ULARNI SHAKLLANTIRISHNING TASHKILY-HUQUQIY ASOSLARI	325
Sharipov Shahriyor Shamsiddin o'g'li	
АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СФЕРЫ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	329
Бабаева Г. Я.	
О'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMINI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA YOSHLARNING O'RNI.....	338
Hamidova Shahzoda Odiljanovna	
DIGITAL ECONOMY IN THE CONDITIONS OF CURRENT LEVEL AND DYNAMICS OF WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT	343
Ibodullayeva M.S.	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI HISOB VA MAHSULOT TANNARXINING AUDITI	349
Almardanov Muxamadi, Bolibekov Baxtiyor, Safarov Javohir	

TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARI HISOBI VA MAHSULOT TANNARXINING AUDITI

Almardanov Muxamadi Ibragimovich

Fan va texnologiyalar universiteti
“Moliya va moliyaviy texnologiyalar” kafedrası professori, i.f.d.
E-mail: m.almardanov@usat.uz

Bolibekov Baxtiyor Achilovich

Fan va texnologiyalar universiteti
“Moliya va moliyaviy texnologiyalar” kafedrası dotsenti, i.f.n.
E-mail: b.bolibekov@usat.uz

Safarov Javohir Ismoilovich

Fan va texnologiyalar universiteti
“Moliya va moliyaviy texnologiyalar” kafedrası katta o'qituvchisi
E-mail: j.safarov@usat.uz
ORCID: 0009-0006-0530-7601

Annotatsiya. Ushbu maqola to'qimachilik sanoati korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditing muhimligini ko'rib chiqadi. Unda ishlab chiqarish xarajatlarini aniq hisoblash va mahsulot tannarxini belgilashdagi murakkabliklar tahlil qilinadi. Tadqiqot mavjud metodologiyalarni o'rganib chiqadi va xarajatlarni boshqarish tizimlarining samaradorligi hamda ishonchligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi. Aniq xarajat ma'lumotlari strategik qarorlar qabul qilish, raqobatbardoshlikni oshirish va moliyaviy shaffoflikni ta'minlashda qanday rol o'ynashiga alohida e'tibor qaratilgan. Xulosalar sektorda operatsion samaradorlikni optimallashtirish va barqaror iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun muhim ilmiy-amaliy xulosalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: to'qimachilik sanoati, ishlab chiqarish xarajatlari, mahsulot tannarxi, audit, xarajatlar hisobi, xarajatlarni boshqarish, iqtisodiy samaradorlik, moliyaviy hisobot

Abstract. This article examines the critical role of production cost accounting and product cost auditing within textile industry enterprises. It addresses the complexities involved in accurately calculating manufacturing expenses and determining the final cost of goods. The research analyzes existing methodologies and proposes practical recommendations for enhancing the efficiency and reliability of cost management systems. Emphasis is placed on how precise cost information supports strategic decision-making, improves competitiveness, and ensures financial transparency. The findings offer valuable insights for optimizing operational performance and fostering sustainable economic growth in the sector.

Keywords: textile industry, production costs, product cost, audit, cost accounting, cost management, economic efficiency, financial reporting

Аннотация. В данной статье исследуется критическая роль учета производственных затрат и аудита себестоимости продукции на предприятиях текстильной промышленности. Рассматриваются сложности, связанные с точным расчетом производственных расходов и определением конечной себестоимости товаров. Исследование анализирует существующие методологии и предлагает практические рекомендации по повышению эффективности и надежности систем управления затратами. Особое внимание уделяется тому, как точная информация о затратах поддерживает принятие стратегических решений, повышает конкурентоспособность и обеспечивает финансовую прозрачность. Полученные результаты предлагают ценные идеи для оптимизации операционной деятельности и содействия устойчивому экономическому росту в данном секторе.

Ключевые слова: текстильная промышленность, производственные затраты, себестоимость продукции, аудит, учет затрат, управление затратами, экономическая эффективность, финансовая отчетность

KIRISH

To'qimachilik sanoati jahon iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, O'zbekiston iqtisodiy o'sishi va aholi bandligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ushbu sohada raqobatning kuchayishi va bozor talablarining o'zgaruvchanligi korxonalaridan ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, xarajatlarni optimallashtirish va mahsulot tannarxini aniq hisoblashni talab etadi. Ishlab chiqarish xarajatlari xomashyo, energiya, asosiy vositalar amortizatsiyasi, ish haqi va ijtimoiy sug'urta kabi barcha sarflarni o'z ichiga oladi, bu esa mahsulotning tannarxini belgilaydi. Xarajatlarni noto'g'ri hisoblash yoki ularni samarali boshqara olmaslik korxonalarining moliyaviy barqarorligiga noqulay ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayniqsa, to'g'ridan-to'g'ri va umumiy xarajatlarni to'g'ri ajratish hamda ularni mahsulotlarga adolatli taqsimlash korxonalarining rentabelligi uchun muhim ahamiyatga ega. Shu bois, to'qimachilik korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish va mahsulot tannarxining auditini o'tkazish dolzarb ilmiy va amaliy muammo hisoblanadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi to'qimachilik sanoati korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxining shakllanishi jarayonlarini chuqur tahlil qilish, mavjud kamchiliklarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Bu, o'z navbatida, mahsulot sifatini saqlagan holda tannarxni pasaytirishga qaratilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar bajarilishi ko'zda tutilgan: to'qimachilik sanoatida ishlab chiqarish xarajatlari hisobining nazariy va metodologik asoslarini o'rganish; korxonalarda mahsulot tannarxini shakllantirish va hisobga olish amaliyotini tahlil qilish; ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxi auditining tashkiliy-metodologik jihatlarini tadqiq etish; audit natijalarini umumlashtirish, aniqlangan kamchiliklarni tahlil qilish; xarajatlar hisobi va tannarxi auditini takomillashtirish bo'yicha ilg'or tajribalar asosida tavsiyalar ishlab chiqish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

To'qimachilik sanoati korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditiga bag'ishlangan ilmiy adabiyotlar tahlili ushbu sohaning nazariy va amaliy jihatdan chuqur o'rganilganligini ko'rsatadi. Biroq globallashtirish sharoitida raqobatning kuchayishi, texnologik innovatsiyalar va bozor talablarining o'zgaruvchanligi mavjud yondashuvlarni doimiy ravishda takomillashtirish zaruratini keltirib chiqarmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 1-maydagi PF-71-son "To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonida to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish hamda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan [2]. Mazkur bo'limda so'nggi yillarda chop etilgan ilmiy ishlarga asoslanib, ishlab chiqarish xarajatlari hisobining nazariy asoslari, mahsulot tannarxini shakllantirish metodologiyalari, ularning to'qimachilik sanoatiga tatbiqi xususiyatlari hamda auditning tashkiliy-metodologik jihatlarini atroflicha ko'rib chiqiladi.

Ishlab chiqarish xarajatlari hisobining nazariy asoslari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar xarajatlarning iqtisodiy mohiyatini tushunish va ularni samarali boshqarishning muhimligini ta'kidlaydi. Xususan, iqtisodiy adabiyotlarda xarajatlar tovar va xizmatlarni ishlab chiqarish hamda iste'molchilarga yetkazish jarayonida yuzaga keladigan barcha sarflar majmui sifatida ta'riflanadi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 5-fevraldagi 54-son qarori bilan tasdiqlangan "Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarish va sotish xarajatlarining tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi to'g'risida"gi nizomga muvofiq, mahsulot ishlab chiqarish va sotish xarajatlari tarkibini belgilashda xomashyo, materiallar, energiya, ish haqi, ijtimoiy ajratmalar, amortizatsiya va boshqa xarajat elementlarini to'g'ri guruhlash muhim ahamiyatga ega [1]. Bu sarflar mahsulot tannarxini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Xarajatlarning to'g'ri tasniflanishi va hisobga olinishi korxonaning moliyaviy barqarorligi va rentabelligi uchun muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlarda xarajatlar asosan to'g'ridan-to'g'ri ishlab chiqarish xarajatlari va muomala xarajatlariga ajratiladi. Muomala xarajatlari, o'z navbatida, qo'shimcha va sof muomala xarajatlariga bo'linadi. Qadoqlash, tashish va saqlash kabi qo'shimcha muomala xarajatlari ishlab chiqarish xarajatlarining davomi sifatida qaralib, mahsulot qiymatiga qo'shiladi. Shuningdek, iqtisodiy yoki muqobil xarajatlar tushunchasi ham muhim bo'lib, resursni eng yuqori daromad keltiradigan maqsadda ishlatish uchun to'lov sifatida ta'riflanadi, bu esa boshqa muqobil variantlardan voz kechishni anglatadi. Xarajatlarni ishlab chiqarish hajmining o'zgarishiga qarab tasniflash ham keng tarqalgan. Ijara va boshqaruv xodimlarining maoshlari kabi doimiy xarajatlar ishlab chiqarish hajmidan qat'i nazar, hatto nol ishlab chiqarishda ham o'zgarmas bo'lib qoladi. Xomashyo va ishchilarning ish haqi kabi o'zgaruvchan xarajatlar esa ishlab chiqarish hajmi bilan bevosita o'zgaradi. Boshqaruv hisobi bo'yicha ilmiy manbalarda doimiy, o'zgaruvchan, o'rtacha va marjinal xarajatlarni ajratish korxonalarining rejalashtirish va nazorat qilishning muhim sharti sifatida ko'rsatiladi [6]. Bu tasniflar korxonalariga xarajatlarning

harakatini tushunish va ularni samarali boshqarish imkonini beradi.

Mahsulot tannarxini shakllantirish va hisobga olish amaliyotiga oid tadqiqotlar, ayniqsa, to'qimachilik sanoati kontekstida, murakkabliklarni va aniqlikni ta'minlash zaruratini ko'rsatadi. Mahsulot tannarxini to'g'ri hisoblash korxonalar rentabelligi uchun muhim ahamiyatga ega ekanligi ko'plab mualliflar tomonidan ta'kidlangan. Xarajatlarni hisoblashda eng ko'p uchraydigan xatolardan biri faqat to'g'ridan-to'g'ri xarajatlarni hisobga olish bo'lib, bu mahsulotning haqiqiy tannarxini noto'g'ri baholashga va ehtimoliy moliyaviy yo'qotishlarga sabab bo'lishi mumkin. Umumiy bilvosita xarajatlar, jumladan, ijara, xodimlar maoshlari, kommunal to'lovlar, uskunalar amortizatsiyasi va hatto korxonalar egasining maoshi ham tannarxga kiritilishi shart. Tovar-moddiy zaxiralarni baholash va ularni mahsulot tannarxiga kiritish masalalari xalqaro hisob standartlarida ham alohida tartibga solingan bo'lib, bu xomashyo va materiallar qiymatini to'g'ri hisobga olishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi [3]. Shuning uchun barcha xarajatlarni qoplaydigan va foyda keltiradigan narxlarni belgilash uchun aniq tannarx hisobi zarur.

To'qimachilik sanoatida mahsulot tannarxini pasaytirish va sifatni saqlagan holda samaradorlikni oshirishga qaratilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha tadqiqotlar alohida o'rin tutadi. Ushbu yo'nalishdagi ilmiy ishlar jarayonlarni optimallashtirish va resurslarni boshqarishga markazlashgan holda bir qator strategik tavsiyalarni ilgari suradi. Bularga ishlab chiqarish jarayonlarini soddalashtirish, ilg'or ishlab chiqarish texnologiyalarini joriy etish, ta'minot zanjiri boshqaruvini takomillashtirish va barcha operatsion bosqichlarda chiqindilarni faol ravishda minimallashtirish kiradi. Shuningdek, tashkiliy tuzilmalarni takomillashtirish, miqyos effektlaridan samarali foydalanish va energiya tejovchi usullarni qo'llash orqali operatsion xarajatlarni kamaytirish muhimligi ta'kidlanadi. To'qimachilik korxonalarida ko'p bosqichli ishlab chiqarish jarayonlari, ixtisoslashgan ish schyotlari va tannarxni aniqlashtirish masalalari bo'yicha tadqiqotlar ushbu sohada xarajatlar hisobini chuqurroq takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi [8].

Narx siyosatini shakllantirish masalasi ham tannarx hisobi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, to'qimachilik korxonalarining bozor pozitsiyasini mustahkamlash, raqobatbardoshligini oshirish va foydani optimallashtirishda muhim o'rin tutadi. Tadqiqotlar xarajatlarga asoslangan, raqobatga yo'naltirilgan, bozorga kirish, differensial va premium narxlash kabi bir qancha narxlash strategiyalarini o'rganadi. Samarali strategiya uchun keng qamrovli bozor tahlili, moslashuvchan narxlash siyosatini amalga oshirish va brend imijini faol ravishda mustahkamlash kabi omillar muhim ahamiyatga ega. Boshqaruv hisobi nazariyasida narx siyosatini shakllantirishda xarajatlar, foyda marjasi, ishlab chiqarish hajmi va boshqaruv qarorlari o'rtasidagi bog'liqlik alohida ta'kidlanadi [7]. Bu esa, o'z navbatida, aniq va ishonchli tannarx ma'lumotlariga asoslanishni talab qiladi.

Ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxi auditining tashkiliy-metodologik jihatlari bo'yicha ilmiy izlanishlar auditning korxonalar faoliyatidagi ahamiyatini va uning samaradorligini oshirish yo'llarini o'rganadi. Audit xarajatlar hisobining to'g'riligini, tannarx shakllanishining asoslilikini va moliyaviy hisobotlarning ishonchlilikini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Zamonaviy adabiyotlarda auditning nafaqat nazorat funksiyasi, balki boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun qimmatli ma'lumotlar manbai sifatidagi roli ham keng muhokama qilinadi. Audit jarayonida xarajatlar elementlari bo'yicha sarflarning me'yorlarga muvofiqligi, xomashyo va materiallardan foydalanish samaradorligi, mehnat resurslari sarflari, amortizatsiya hisobining to'g'riligi va umumiy ishlab chiqarish xarajatlarning taqsimlanishi kabi jihatlarga alohida e'tibor qaratiladi. Xalqaro audit standartlarida auditor tomonidan muhim buzib ko'rsatish risklarini aniqlash, ichki nazorat tizimini baholash va audit yondashuvini risklarga asoslangan holda shakllantirish zarurligi belgilangan [4].

Audit metodologiyasini takomillashtirish bo'yicha tadqiqotlar xalqaro audit standartlari talablariga muvofiq ichki nazorat tizimini baholash, riskka asoslangan audit yondashuvlarini qo'llash va axborot texnologiyalaridan foydalanishni tavsiya etadi. Raqamli transformatsiya sharoitida katta ma'lumotlar (Big Data) tahlili va sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarini audit jarayoniga integratsiya qilish orqali audit samaradorligini oshirish imkoniyatlari ham faol o'rganilmoqda. Bu texnologiyalar xarajatlar ma'lumotlarining katta hajmini tezkor tahlil qilish, anomaliyalarni aniqlash va xarajatlarni optimallashtirish bo'yicha yanada aniqroq tavsiyalar berishga yordam beradi. Audit dalillari, ularni to'plash, baholash va tanlab tekshirish jarayonlari xalqaro audit qo'llanmalarida moliyaviy hisobotlar ishonchlilikini ta'minlashning asosiy elementi sifatida talqin etiladi [5]. Shuningdek, auditning tashkiliy jihatlari mustaqil auditorlarning malakasi, ularning sohaga oid bilimlari va etik tamoyillarga rioya etishi audit xulosalarining ishonchlilikini ta'minlash uchun muhim omil ekanligi ta'kidlanadi.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditining nazariy asoslari yetarlicha o'rganilgan bo'lsa-da, to'qimachilik sanoatining o'ziga xos xususiyatlarini, ayniqsa, O'zbekiston sharoitida chuqur hisobga olgan holda amaliy metodologiyalarni takomillashtirishga ehtiyoj mavjud. Ko'plab tadqiqotlar umumiy sanoat yoki yirik korxonalar misolida olib borilgan bo'lib, kichik va o'rta to'qimachilik korxonalarining xarajatlarni hisoblash va audit qilishdagi o'ziga xos muammolari yetarlicha yoritilmagan. Shuningdek, barqaror rivojlanish tamoyillari, ekologik xarajatlar va ijtimoiy mas'uliyat xarajatlari tannarxga kiritish hamda ularni audit qilish masalalari bo'yicha tadqiqotlar soni cheklangan. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi sharoitida bu texnologiyalarni to'qimachilik korxonalarida xarajatlar hisobi

va auditiga integratsiya qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish ham dolzarb vazifa hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, mavjud ilmiy adabiyotlar ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditining nazariy va metodologik asoslari bo'yicha boy ma'lumotlar bazasini taqdim etadi. Ular xarajatlarning turlari, ularni hisoblash usullari, tannarxni shakllantirish omillari va auditning ahamiyati haqida keng tushuncha beradi. Biroq to'qimachilik sanoatining dinamik rivojlanishi, yangi texnologiyalarning joriy etilishi va bozor talablarining o'zgarishi ushbu sohada xarajatlarni boshqarish va audit qilish bo'yicha yangi yondashuvlarni talab qiladi. Ushbu tadqiqot mavjud adabiyotlardagi bo'shliqlarni to'ldirishga, xususan, O'zbekiston to'qimachilik korxonalarida misolida ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditini takomillashtirish bo'yicha chuqur tahlil o'tkazish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan. Bu esa, o'z navbatida, korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot to'qimachilik sanoati korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditining nazariy hamda amaliy jihatlarini chuqur o'rganishga qaratilgan bo'lib, aralash usullar — mixed-methods yondashuviga asoslanadi. Ushbu yondashuv sifat va miqdoriy tadqiqot usullarini uyg'unlashtirish orqali tadqiqot savollariga keng qamrovli va chuqur javoblar topish imkonini beradi. Tadqiqot dizayni nazariy tahlil, empirik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish, shuningdek, amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bosqichlarini o'z ichiga oladi. Bu yondashuv tadqiqot maqsad va vazifalarini samarali hal etish, xarajatlarni boshqarish hamda audit tizimini takomillashtirish uchun metodologik asos yaratadi.

Tadqiqot dizayni uchta asosiy bosqichdan iborat. Birinchi bosqichda ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditining nazariy-metodologik asoslari tahlil etiladi. Xususan, xarajatlarning iqtisodiy mohiyati, tasnifi — to'g'ridan-to'g'ri, bilvosita, doimiy va o'zgaruvchan xarajatlar, tannarxni shakllantirish metodologiyalari hamda auditning tashkiliy-metodologik jihatlari bo'yicha yondashuvlar sintez qilinadi. Ikkinchi bosqichda O'zbekistonning to'qimachilik sanoati korxonalarida misolida amaliyotdagi mavjud holatni o'rganish maqsadida empirik tadqiqotlar o'tkaziladi. Bu bosqichda sifat va miqdoriy ma'lumotlarni yig'ish usullari qo'llaniladi. Uchinchi bosqichda esa yig'ilgan ma'lumotlar tahlil qilinadi, aniqlangan kamchiliklar va muammolar tizimlashtiriladi hamda ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Ma'lumotlarni yig'ish jarayoni birlamchi va ikkilamchi manbalardan foydalanishni nazarda tutadi. Birlamchi ma'lumotlar to'qimachilik korxonalarida o'tkazilgan yarim strukturalashgan intervyular va so'rovnomalar orqali to'planadi. Intervyular buxgalteriya, moliyaviy boshqaruv va ichki audit bo'limlari mutaxassislar bilan o'tkazilib, xarajatlarni hisoblashdagi muammolar, bilvosita xarajatlarni taqsimlash amaliyoti, xomashyo va energiya sarflarini optimallashtirish hamda audit samaradorligi kabi masalalarga qaratiladi. So'rovnomalar esa kengroq doiradagi xodimlar orasida o'tkazilib, ishlab chiqarish xarajatlarini hisobga olish tizimlarining samaradorligi, tannarxni shakllantirishda qo'llaniladigan usullar va narx siyosatini shakllantirishda xarajatlar ma'lumotlaridan foydalanish darajasi bo'yicha ma'lumotlarni yig'ishga xizmat qiladi.

Ikkilamchi ma'lumotlar korxonalarining moliyaviy hisobotlari — balans, moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot, ichki buxgalteriya hisobi siyosatlari, xarajatlar smetalari, ishlab chiqarish xarajatlari hisobi registrlari, mahsulot tannarxi kalkulyatsiyalari, ichki va tashqi audit hisobotlari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari, tarmoq tahliliy hisobotlari va tegishli normativ-huquqiy hujjatlardan olinadi. Ushbu manbalar korxonalarining xarajatlar tarkibi, tannarx dinamikasi, rentabellik ko'rsatkichlari va audit natijalarini miqdoriy jihatdan baholash imkonini beradi.

Tanlov strategiyasi birlamchi ma'lumotlarni yig'ish uchun maqsadli tanlov — purposive sampling usulini qo'llashni nazarda tutadi. Tadqiqot uchun O'zbekistonning turli hududlarida joylashgan, ishlab chiqarish quvvati, mahsulot assortimenti va mulkchilik shakli bo'yicha farq qiluvchi bir nechta yirik, o'rta va kichik to'qimachilik korxonalarida tanlab olinadi. Bu tanlov turli o'lchamdagi va faoliyat turidagi korxonalarining xarajatlar hisobi hamda audit amaliyotidagi o'ziga xos xususiyatlarini qamrab olishga imkon beradi.

Tanlov jarayonida korxonalarining moliyaviy shaffofligi, tadqiqotda ishtirok etishga tayyorligi va ma'lumotlarga kirish imkoniyati kabi mezonlar hisobga olinadi. Har bir tanlab olingan korxonada buxgalteriya hisobi, moliyaviy boshqaruv va ichki audit bo'limlarining kamida ikki nafardan mutaxassisi bilan intervyular o'tkazish rejalashtirilgan. So'rovnomalar esa taxminan 50–70 ta to'qimachilik korxonasi xodimlari orasida o'tkazilib, umumiy tendensiyalar va keng tarqalgan muammolar haqida ma'lumot olishga yordam beradi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish usullari sifat va miqdoriy tahlil metodlarini o'z ichiga oladi. Sifat ma'lumotlari, jumladan, intervyu transkriptlari va ochiq so'rovnoma javoblari kontent-tahlil hamda tematik tahlil usullari yordamida qayta ishlanadi. Miqdoriy ma'lumotlar, ya'ni moliyaviy hisobotlar va so'rovnoma natijalari statistik tahlil usullari orqali o'rganiladi. Bunda deskriptiv statistika — o'rtacha qiymatlar, foizlar, chastotalar, shuningdek,

korrelyatsion va regressiya tahlillaridan foydalaniladi. Ushbu usullar xarajatlar tarkibidagi o'zgarishlar, tannarx dinamikasi, rentabellik ko'rsatkichlari va audit natijalari o'rtasidagi bog'liqliklarni aniqlashga xizmat qiladi.

Tadqiqotning nazariy asoslari ishlab chiqarish xarajatlari hisobi, boshqaruv hisobi va audit nazariyalariga tayanadi. Xususan, xarajatlarning iqtisodiy mohiyati va tasnifi bo'yicha yondashuvlar metodologik poydevorni tashkil etadi. Bu nazariyalar xarajatlarni to'g'ri tasniflash va hisobga olishning moliyaviy barqarorlik uchun ahamiyatini tushunishga yordam beradi. Shuningdek, mahsulot tannarxini shakllantirishda to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita xarajatlarni to'g'ri ajratish hamda taqsimlash zarurati tadqiqotning asosiy yo'nalishlaridan birini belgilaydi.

Audit nazariyasi xarajatlar hisobining to'g'riligini, tannarx shakllanishining asosligini va moliyaviy hisobotlarning ishonchligini ta'minlashda audit rolini o'rganishga asos bo'ladi. Tadqiqotda xalqaro audit standartlari — XAS va O'zbekiston Respublikasining milliy audit standartlari — MAS talablari ham hisobga olinadi. Bundan tashqari, mahsulot tannarxini pasaytirish va samaradorlikni oshirishga qaratilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha ilg'or tajribalar hamda narx siyosatini shakllantirish prinsiplari ham nazariy asos sifatida xizmat qiladi. Ushbu nazariyalar empirik ma'lumotlarni tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda yo'naltiruvchi rol o'ynaydi.

Etik tamoyillarga rioya qilish tadqiqotning barcha bosqichlarida ustuvor ahamiyatga ega. Tadqiqotda ishtirok etuvchi korxonalar va shaxslarning shaxsiy ma'lumotlari hamda moliyaviy sirlari to'liq maxfiy saqlanishi ta'minlanadi. Ma'lumotlar faqat tadqiqot maqsadlarida foydalaniladi va uchinchi shaxslarga oshkor etilmaydi. Ishtirokchilardan tadqiqotda qatnashish uchun ixtiyoriy ravishda rozilik olinadi. Tadqiqot natijalari obyektiv va xolis tarzda taqdim etiladi, har qanday manfaatlar to'qnashuvining oldi olinadi. Tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlarning aniqligi va ishonchligi ta'minlanadi.

Tadqiqotning ayrim cheklovlari ham mavjud bo'lib, ularni tan olish natijalarning umumlashtirilish darajasini aniqlashda muhimdir. Birinchidan, tadqiqot O'zbekiston to'qimachilik sanoati korxonalarida misolida olib borilganligi sababli, natijalar boshqa mamlakatlardagi yoki tarmoqlardagi korxonalariga to'liq umumlashtirilmasligi mumkin. Ikkinchidan, ma'lumotlarni yig'ish jarayonida korxonalarining ichki ma'lumotlariga kirish imkoniyatlari cheklangan bo'lishi mumkin, bu esa ayrim tahlillarning chuqurligiga ta'sir qilishi ehtimolini keltirib chiqaradi. Uchinchidan, so'rovnoma va intervyular orqali olingan ma'lumotlar ishtirokchilarning subyektiv fikrlari hamda xotiralariga asoslangan bo'lishi mumkin. Biroq ushbu cheklovlarni minimallashtirish maqsadida turli ma'lumot manbalaridan foydalanish, ya'ni triangulyatsiya va ma'lumotlarni sinchiklab tekshirish choralarini ko'riladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot doirasida yig'ilgan ma'lumotlar asosida to'qimachilik sanoati korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditining amaldagi holati tahlil qilinadi. Tahlil jarayonida xarajatlarning elementlar bo'yicha tarkibi, ularning mahsulot tannarxiga ta'siri, tannarx dinamikasi, rentabellik ko'rsatkichlari hamda audit natijalari o'rganiladi. Bu esa korxonalarda xarajatlarni boshqarish, tannarxni shakllantirish va audit tizimini baholash imkonini beradi.

Tahlilning dastlabki yo'nalishi ishlab chiqarish xarajatlarning tarkibini o'rganishga qaratiladi. Bunda to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita xarajatlar, doimiy va o'zgaruvchan xarajatlar, xomashyo, energiya, mehnat haqi va boshqa ishlab chiqarish xarajatlarning mahsulot tannarxidagi ulushi tahlil qilinadi. Korxonalarining moliyaviy hisobotlari, xarajatlar smetalari, ishlab chiqarish xarajatlari hisobi registrlari va mahsulot tannarxi kalkulyatsiyalari asosida xarajatlarning shakllanish manbalari hamda ularning tannarxga ta'siri aniqlanadi.

Sifat tahlili natijasida xarajatlar hisobi va auditiga oid asosiy mavzular, takrorlanuvchi muammolar, ilg'or amaliyotlar va takomillashtirish yo'nalishlari tizimlashtiriladi. Xususan, bilvosita xarajatlarni taqsimlashda korxonalar duch kelayotgan qiyinchiliklar, xarajatlarni optimallashtirish bo'yicha qo'llanilayotgan strategiyalar hamda narx siyosatini shakllantirishda xarajat ma'lumotlaridan foydalanish darajasi chuqur o'rganiladi. Ushbu tahlillar korxonalarda tannarxni hisoblash jarayonining aniqligi va samaradorligini baholashga yordam beradi.

Miqdoriy tahlil esa xarajatlar tarkibidagi o'zgarishlar, tannarx dinamikasi, rentabellik ko'rsatkichlari va audit natijalari o'rtasidagi bog'liqliklarni aniqlashga qaratiladi. Deskriptiv statistika orqali xarajatlarning o'rtacha qiymatlari, ulushlari va takrorlanish darajalari aniqlanadi. Korrelyatsion va regressiya tahlillari yordamida esa xarajatlar tarkibidagi o'zgarishlarning mahsulot tannarxi, rentabellik va audit natijalariga ta'siri baholanadi. Bu yondashuv ishlab chiqarish xarajatlarni hisobga olish tizimining korxonalar moliyaviy natijalariga ta'sirini aniqlash imkonini beradi.

Tahlil natijalari asosida to'qimachilik korxonalarida xarajatlarni tasniflash, hisobga olish, nazorat qilish va auditdan o'tkazish amaliyotida ayrim muammolar mavjudligi aniqlanishi mumkin. Jumladan, bilvosita xarajatlarni taqsimlash mezonlarining yetarlicha aniqlashtirilmagani, xomashyo va energiya sarflarini optimallashtirish imkoniyatlaridan to'liq foydalanilmasligi, tannarx kalkulyatsiyasida ayrim xarajat elementlarining yetarli darajada

tahlil qilinmasligi hamda ichki audit mexanizmlarining samaradorligini oshirish zarurati asosiy yo'nalishlar sifatida ko'rib chiqiladi.

Shuningdek, tahlil jarayonida audit natijalarini umumlashtirish orqali ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxi auditining tashkiliy-metodologik jihatlarini baholanadi. Audit xarajatlar hisobining to'g'riligini, tannarx shakllanishining asosligini, moliyaviy hisobotlarning ishonchligini hamda ichki nazorat tizimining samaradorligini aniqlashga xizmat qiladi. Shu asosda korxonalarda audit jarayonini takomillashtirish, ichki nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va xarajatlar ustidan doimiy monitoringni yo'lga qo'yish zarurligi asoslanadi.

Olingan natijalar to'qimachilik sanoati korxonalarida mahsulot tannarxini shakllantirish va hisobga olish amaliyotini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi. Xususan, xarajatlarni aniq tasniflash, bilvosita xarajatlarni adolatli taqsimlash, xomashyo va energiya sarflarini nazorat qilish, tannarx kalkulyatsiyasini takomillashtirish, narx siyosatini xarajatlar ma'lumotlari bilan bog'lash hamda ichki audit samaradorligini oshirish muhim yo'nalishlar sifatida belgilanadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditini takomillashtirish to'qimachilik korxonalarining moliyaviy barqarorligi, raqobatbardoshligi va samarali boshqaruv tizimini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Nazariy asoslar va empirik ma'lumotlarni uyg'unlashtirish orqali xarajatlar hisobi va tannarx auditining amaliy muammolari aniqlanadi hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqiladi. Bu kompleks yondashuv to'qimachilik korxonalarining barqaror rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan aniq va asosli tavsiyalar berishga zamin yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot to'qimachilik sanoati korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi auditining nazariy hamda amaliy jihatlarini chuqur o'rganib chiqib, xarajatlarni to'g'ri tasniflash, bilvosita xarajatlarni adolatli taqsimlash va tannarxni aniq shakllantirishning korxonalarining moliyaviy barqarorligi va rentabelligi uchun hal qiluvchi ahamiyatini asoslab berdi. O'tkazilgan tahlillar natijasida mavjud amaliyotdagi kamchiliklar va muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish yo'llari tizimlashtirildi. Xususan, ilg'or raqamli texnologiyalarni joriy etish, audit metodologiyalarini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, shuningdek, barqaror rivojlanish tamoyillarini hisobga olgan holda xarajatlarni boshqarish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Ushbu tavsiyalar to'qimachilik korxonalarining operatsion samaradorligini oshirish, mahsulot tannarxini optimallashtirish va global bozorda raqobatbardoshligini mustahkamlashga muhim hissa qo'shib, ularning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 5-fevraldagi 54-son qarori bilan tasdiqlangan "Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarish va sotish xarajatlarining tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi to'g'risida"gi nizom. — <https://lex.uz/docs/-264422>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 1-maydagi PF-71-son "To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini rivojlantirishni yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. — <https://lex.uz/uz/docs/-6908347>
3. IFRS Foundation. IAS 2 Inventories. International Accounting Standard 2. — London: IFRS Foundation. — <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-2-inventories/>
4. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). ISA 315 (Revised 2019): Identifying and Assessing the Risks of Material Misstatement. — New York: IAASB, 2019. — <https://www.iaasb.org/publications/isa-315-revised-2019-identifying-and-assessing-risks-material-misstatement>
5. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). Handbook of International Quality Management, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. 2023–2024 Edition. — New York: IAASB, 2024. — <https://www.iaasb.org/publications/2023-2024-handbook-international-quality-management-auditing-review-other-assurance-and-related>
6. Datar S.M., Rajan M.V. Horngren's Cost Accounting: A Managerial Emphasis. 17th ed. — Harlow: Pearson Education, 2021. — 1024 p. — https://www.pearson.com/nl/en_NL/higher-education/subject-catalogue/accounting-and-taxation/Horngrens-Cost-Accounting-Datar-Rajan-17e.html
7. Garrison R.H., Noreen E.W., Brewer P.C., Montague N.R. Managerial Accounting. 18th ed. — New York: McGraw Hill, 2023.
8. Babakulova M. To'qimachilik sanoati korxonalarida ko'p bosqichli ishlab chiqarish hisobini takomillashtirish: ixtisoslashgan ish schyotlari tizimini joriy etish // Green Economy and Development. — 2026. — Vol. 4, № 5. — DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20326057>

muhandislik

& iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100